

6. Лейбфрейд А. Ю. Харьков. От крепости до столицы: Записки о старом городе / А. Ю. Лейбфрейд. — Х. : Фолио, 2001. — 333 с.
7. Описи Харківського намісництва кінця XVIII ст. / За ред. В. О. Пірко, О. І. Гуржій. — К. : Наук.думка, 1991 — 220 с.
8. Парамонов А. Ф. Энциклопедия фамилий Харьковской губернии. Книга вторая / А. Ф. Парамонов. — Х. : Харьковский частный музей городской усадьбы, 2001. — 200 с.
9. Природа и население Слободской Украины. Харьковская губерния: Пособие по родоисведению / Естеств. Ист.-б-ка: Под ред. В. И. Талиева. — Х. : Союз, 1981. — 336 с.
10. Полное собрание законов Российской империи с 1649 года. — Печатано в типографии II Отделения Собственной его Императорского величества Канцелярии, 1830. — Т.20. — 1034 с.
11. Полное собрание законов Российской империи с 1649 года. — Печатано в типографии II Отделения Собственной его Императорского величества Канцелярии, 1839. — Т.22. — 1068 с.
12. Слюсарский А. Г. Социально-экономическое развитие Слобожанщины XVII-XVIII вв. / А. Г. Слюсарский. — Х. : Книжное Издательство, 1964. — 457 с.
13. Слюсарський А. Г. Слобідська Україна: Історичний нарис XVII-XVIII ст. / А. Г. Слюсарський. — Х. : Харківське книжково-газетне видавництво, 1954. — 279 с.

Надійшла до редколегії 19.07.2012 р.

УДК [82/045+791/224] (477)

Н. В. БАБКОВА

КЛЕЙНОДИ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА У ВІТЧИЗНЯНОМУ ФОЛЬКЛОРІ

Висвітлено відображення клейнодів українського козацтва в усній творчості українського народу. Простежується інтерпретація булави, литаврів і прапорів у прислів'ях, героїчних думах, легендах та переказах.

Ключові слова: усна народна творчість, клейноди українського козацтва.

Освещено отображение клейнодов украинского казачества в устном творчестве украинского народа. Прослеживается интерпретация булавы, литавров и знамен в пословицах, героических думах, легендах и пересказах.

Ключевые слова: устное народное творчество, клейноды украинского казачества.

The article to mapping kleynods of the Ukrainian Cossacks in folklore of our people is devoted. The interpretation to the bulawa, timpani and flags in proverbs, heroic ballads, legends and retellings are traced.

Key words: folklore, kleynods of the ukrainian cossacks.

У сучасній науці тематика історії українського козацтва посідає помітне місце. Учені намагаються якнайповніше відтворити військово-політичний, економічний, соціальний та історико-культурний аспекти життя представників Війська Запорозького. Паралельно значна увага приділяється й найвищим символам козацької звитяги – клейнодам. На основі як вітчизняних, так і зарубіжних архівних джерел і друківаних матеріалів науковці намагаються з'ясувати досі не відомі факти про період побутування, зовнішній вигляд, кольорові гами та подальшу долю тих чи інших атрибутів влади козацької громади.

Грунтуючись лише на писемних матеріалах, фахівці, на жаль, майже не звертають уваги на відтворення козацького періоду історії України у вітчизняному фольклорі. Лише останнім часом ситуація почала поліпшуватися: захищено дисертаційні дослідження, присвячені образам козацьких ватажків й усього козацтва загалом, в усній народній творчості [6; 7; 13; 22]. Але атрибути козацької влади у фольклорі так і не були проаналізовані в наукових публікаціях. Саме через приказки, прислів'я, героїчні думи, легенди та перекази наш народ підкреслював сакральне значення клейнодів не лише для козацтва, але й усього українського суспільства в цілому.

Серед основних публікацій, присвячених фольклорним згадкам про клейноди, відома стаття А. Павленка, що вийшла друком ще за радянських часів [11, с. 2]. Автор на основі українських народних дум дійшов висновку про переважання червоного кольору в козацькій вексології. З критикою цього погляду в одній зі своїх праць виступив В. І. Сергійчук, який присвятив означеному питанню декілька рядків [15, с. 17 – 18].

Тому **мета** статті – детальніше проаналізувати згадки про козацьку символіку не лише в героїчних думках, але й в історичних піснях, прислів'ях, легендах і переказах.

Образ козацтва, як захисників вітчизни, посідає особливе місце в українській народній творчості. Адже козаків завжди вважали оборонцями не лише православної віри, але й кордонів та населення рідної землі. Як пам'ять про це у фольклорі найяскравіше зображено боротьбу козаків з турками й татарами, звільнення невольників із турецького полону, війну з польськими магнатами та загибель народних героїв.

Будучи свідками і творцями сучасної їм історії, невідомі митці намагалися показати власне ставлення до того чи іншого явища. Насамперед це відбилося у прислів'ях. У них зосереджено й виражено в стислій художній формі зведення знань, спостережень, різних народних прикмет. Прислів'я закріплюють набутий народом трудовий, життєвий, соціальний досвід і передають його

майбутнім поколінням. Крім того, вони як жанр фольклору виконують естетично-виховну функцію, передаючи через аналогію поняття ставлення до того чи іншого явища [8, с. 197].

Розуміючи, що для вдалої боротьби з ворогами на чолі козацької ватаги повинна стояти смілива, мудра та чесна людина, народні творці створювали прислів'я, у яких прославляли ці якості. У деяких із них синонімом зазначених рис є булава. Адже добре відомо, що цей атрибут – ознака найвищої влади серед козацтва і давали його лише справжнім лицарям.

Донині збереглася невелика кількість прислів'їв, у яких згадується булава. Серед тих, що нині ввійшли до друкованих збірників слід відзначити такі: «аби була булава, то знайдеться голова», «до булави треба голови», «як буде мудра голова, то знайдеться й булава» [19, с. 514; 21, с. 119]. Вони вказують на те, що людина розумна і здатна використовувати свій розум; вона завжди буде обіймати керівні посади та залишить по собі значний слід в історії.

На противагу цьому існує інше прислів'я: «не pomoже й булава, коли дурна голова» [20, с. 214]. Воно виникло за часів першого гетьманування Юрія Хмельницького та характеризувало його невдале правління. Прислів'я «до булави треба голови, а до завою треба строю» ще раз підтверджувало, що керувати зможе лише той, у кого є розум і відповідні риси характеру [21, с. 95].

Та щоб стати отаманом чи гетьманом, одного розуму замало — треба було ще й відзначитись у боях проти ворогів. Так виникли слова «аби шабля, — а булава буде», «як буде слава, то й булава буде», що підтверджували обов'язкову героїчну складову в житті людини, яка хоче стати на чолі козацтва [19, с. 512]. Коли ж обирали кошового чи гетьмана, він ставав для козаків справжнім наставником, якого часто називали «батько отаман» чи просто «батько». Ішли до нього прості козаки за мудрою порадою, за допомогою у вирішенні проблем. Крім того, покладалася на козацького керманича й відповідальність за всі важливі питання не лише побутові, а й дипломатичні та військові. Саме кошовий чи гетьман вирішував питання не тільки устрою Січі, але й території, на якій розміщені козацькі зимівники. Також брав він на себе відповідальність за збори у військовий похід і його завершення, за оголошення війни та підписання миру. Недарма ж збереглася прислів'я: «хто булаву попав, той спокій попрощав» [21, с. 117].

Але народ увіковічив не лише героїчне життя козацьких керманичів. Понині відомі вислови: «Іван носить плахту, а Настя булаву», «Іван теля пасе, а Настя булаву несе», які із сарказмом висміюють безхарактерне гетьманування Івана Скоропадського, за

якого всі важливі питання вирішували його дружина Анастасія та її найближча рідня [19, с. 513].

На відміну від прислів'їв, що відігравали виховну функцію, думи створювалися для увіковічення славного минулого українського народу. Оскільки до наших днів дійшли в основному думи XVI–XVII ст., то головна їх тематика – безперервна всенародна боротьба з іноземними загарбниками. У них оповідається про подвиги народу або його окремих представників-героїв, котрі захищали свою Батьківщину від навали чужинців-поневолювачів, часто оспівується героїчна смерть воїна в цій боротьбі [8, с. 261].

Більшість із дум складалася під час тих чи інших подій; їх автори були безпосередніми свідками творення історії. Тому і згадок про використання козаками своїх військових святинь – клейнодів – у думках значно більше. В основному народні співці акцентують увагу на різноманітному використанні прапора: під час зборів козацького війська у похід чи похованні загиблого героя. Наприклад, у думках «Івась Удовиченко, Коновченко» і «Смерть козака на Кудині – Могили» відтворюється військове та сакральне значення прапора:

«Високу могилу висипали,
Славу козацьку учинили,
У головоньках червоний прапор постановили,
Із семип'ядних пищалей продзвонили...» [198, с. 88].

Згадуються прапори і під час збору охотницького війська для походу:

«Полковник з города Корсуня рушає
Посеред ринку стає,
Червону корогвицю натинає,
На охотника покликає...» [4, с. 49].

У думі ж про міфічного гетьмана запорозького Самійла Кішку прапор відіграє роль сигнального засобу, за яким козаки впізнавали один одного. Звільнившись разом з побратимами з турецької неволі, в якій провів двадцять п'ять років, Кішка, захопивши турецьку галеру, намагався на ній повернутися до рідної землі. Але коли пливли по Дніпру, потрапили під козацький обстріл, і тоді Самійло Кішка:

«...Червоніі, хрещатіі давніі хорогви із кишені виймав,
Розпустив, до води похилив,
Сам низенько уклонив...» [18, с. 17–18].

Саме за стародавніми прапорами запорожці зрозуміли, що на галері не турки, а їх побратими, і припинили вогонь.

На основі зазначених згадок прапора А. Павленко дійшов висновку, що українське козацтво використовувало прапори лише малинового та червоного кольорів [11, с. 2]. Натомість В. Сергійчук

ставити під сумнів таке категоричне твердження і зауважує, що поряд із червоним кольором козаки використовували й інші — різні відтінки синього та жовтого. «...Зовсім не історично, коли прихильники червоного кольору, цитуючи рядки про «червону корогву» з думи про Самійла Кішку, тут же опускають вислів, співаний українськими кобзарями далі про «злато-сині киндяки» [334, с. 17–18]. Але автор зазначених рядків не зазначає, що на початку думи жовто-блакитні киндяки (бавовняна тканина для виготовлення морських прапорів) згадуються як прапори турецької галери, а вже потім — як козацькі:

«Ту галеру на пристань стягали

Тоді: златосинії киндяки — на козаки.....» [18, с. 48].

Ця цитата ще раз підтверджує, що на ранньому етапі історії українського козацтва запорожці не мали власного прапорництва, а користувалися дарованими або захопленими в боях знаменами.

Набагато менше дум, де згадуються інші клейноди. Одна з них пов'язана з літописною легендою про дари польського короля Стефана Баторія українському козацтву: «... щоб вірою і правдою служили, ляхів не били, а з ними, як з рідними братами жили, на москалів би нападали, татарів би побивали й воювали; за це вашому гетьману, головному Богданкові, та й вам із ним великий дар дарує: булаву золотую, та хоругву зі срібла, та бунчук із жеребця» [16, с. 79]. Але проаналізувавши польські джерела, вітчизняні вчені довели, що 1578 р. Баторій пожалував лише прапор з національним гербом, усі ж інші атрибути козацької канцелярщини додали значно пізніше для підкреслення ролі згаданого короля в становленні козацтва як окремого стану.

Інша ж дума присвячена початку трагічних подій в історії України — смерті Богдана Хмельницького та виборам новим гетьманом його молодшого сина Юрія.

« ... Оттоді-то козаки добре дбали,

Бунчук, булаву положили,

Єврася Хмельниченка на гетьманство настановили...» [18, с. 139].

Цим словом кобзарі передали старовинну козацьку традицію: під час виборів кошового чи гетьмана булаву клали на шапку чи стіл, і лише після завершення всієї процедури обрання вона вручалася новообраному козацькому керманчучу. Разом з булавою гетьман отримував і бунчук, що виконував функції особистої відзнаки новобраного керманчича українського козацтва.

Значно більше відомостей про козацькі відзнаки подають нам історичні пісні. Історичні пісні — ліро-епічні твори про конкретні чи типові історичні події та процеси, відомих історичних осіб і безіменних героїв, чие життя і вчинки пов'язані з подіями суспільно-

політичного життя, в яких відтворено дух певної історичної епохи [8, с. 279].

До пісень з безіменним героєм належить твір і «Ой, пуцу я кониченька», де згадується типова для військового часу подія — «військо йде, короговки мають, попереду музиченьки грають» [12, с. 70].

Найбільше пісень, що збереглися до наших днів, пов'язані з ім'ям гетьмана Богдана Хмельницького. Так, у пісні «Про звільнення України від поляків» у сцені збору охотницького війська згадується прапори як своєрідний символ об'єднання всіх верств населення для боротьби проти польської шляхти [2, с. 49–51]. У пісні «Ой у темнім лузі» гетьмана зображено з булавою, що трактувалася народними авторами як атрибут нової, вільної від іноземного панування України [9, с. 88]. Подібне значення надається й булаві одного із сподвижників Хмельницького, брацлавського полковника Нечая – символ боротьби з поляками та визволення українського народу з-під ярма шляхти [3, с. 132].

Натомість бунчукам і прапорам, спогад про які знаходимо в пісні «Ой, послав Бог Хмельницького», надається ширшого значення: з одного боку – тогочасні невід'ємні атрибути урочистої зустрічі українським гетьманом московських послів у Переяславі в 1654 р.

«З Чигирина в Переяслав
Богдан одбуває,
З бунчуками, хоругвами
Московців стрічає» [18, с. 127].

З іншого ж — неопосередковані символи прийняття україно-московської угоди особисто Богданом Хмельницьким і частиною українського козацтва взагалі.

Якщо бунчук трактується в піснях та й узагалі в усьому українському фольклорі як особистий знак гетьмана, то прапори мають різне смислове значення. У попередній пісні вони були знаками політичної історії України, а у творі «Ой, ходив же та пан Супрун» — військової звитяги українців у битві під Очаковом.

«На річкою над Дунаєм
Короговка в'ється,
Ой, там-то наш та пан Супрун
З татарами б'ється» [5, с. 112].

Паралельно з оспівуванням проявленої бойової відваги хоругва в історичних піснях, як і в думах, має сакральне значення – символ віддання останньої шани загиблим у бою побратимам.

Окрім дум та історичних пісень, збереглися до наших днів і легенди й перекази, що прославляють боротьбу українського козацтва з ординцями та національно-визвольну війну під проводом

Богдана Хмельницького. Не дивно, що народ згадує у своїх творах і про клейноди, адже вони завжди були невід'ємними символами козацтва.

Так, у легенді про боротьбу козаків з ординцями згадуються литаври [65, с. 67]. Слід зазначити, що серед усього різноманіття українського фольклору символічний сенс литаврів набув висвітлення лише в цьому творі. Згадуються вони у зв'язку зі зборами всього козацького війська для походу проти кочових завойовників. Загалом же литаври завжди були сигнальним засобом до якогось дійства: початку великої козацької ради, приготувань до війни, прийняття послів. Таким чином, жодна важлива подія не розпочиналася, поки добуш не проб'є в литаври. Народні митці, знаючи про цю традицію, не могли не зобразити литаврів у такий відповідальний час згуртування козацької громади для битви з ординцями.

Як і в попередніх фольклорних жанрах, найбільше загадок про козацькі атрибути збереглося в легендах і переказах, пов'язаних з добою Богдана Хмельницького. Український народ ще за життя гетьмана прославляв не тільки його особистість, але й усе, що пов'язано з ним. У результаті понині збереглися значна кількість не лише дум чи пісень, а й легенд про славні діяння Хмельницького та його бойових побратимів.

Одна з легенд «Богдан Хмельницький» стисло передає історію конфлікту Хмельницького з Чаплинським, початок війни проти поляків і тріумфальний в'їзд гетьмана Хмельницького в Київ. «В'їхав він конем посеред Києва та як замахнувся булавою, й збив хреста на костюлі...» [14, с. 107]. Таким чином, булава трактується не лише як атрибут гетьмана, що почав боротьбу за православу віру, за звільнення українського народу з-під польсько-шляхетського гноблення, але і як сам символ боротьби за вільне життя українського народу.

Таке трактування особистих речей гетьмана знаходимо в легенді «Вовків шпиль», у якій Богдан Хмельницький, будучи вже на смертному одрі, повідав молодшій дочці про те, де сховав свою булаву та зброю. «Після моєї смерті, — сказав гетьман, — усякі гнобителі намагатимуться пограбувати й поневолити нашу країну. А щоб цього не сталося, треба організовано бити ворогів і сміливо боронити нашу рідну землю...» [1, с. 145]. Тобто зброя призначалася для оборони рідного краю, а булава — для об'єднання всього населення з метою вдалого завершення початої боротьби.

Якщо звернути увагу на такі деталі, як згадка про пам'ятник Богдану Хмельницькому в Києві та революційні події 1905 р., стає очевидним, що дві наведені вище легенди склалися вже в кінці XIX — на початку XX ст. Незважаючи на це, в них передається

образ гетьмана Богдана Хмельницького як народного героя, що звільнив Україну від польських магнатів і католицьких ксьондзів. І саме його символи повинні були надихати майбутні покоління на боротьбу за свободу та незалежність рідної землі.

Інші ж дві легенди пов'язані з іменами найближчих соратників гетьмана Хмельницького – полковників Максима Кривоноса та Нестора Морозенка [1, с. 152–154]. У першій описується штурм Кременецького замку загоном Кривоноса. За славетною традицією, що започаткована ще з часів Київської Русі, козаки, захопивши вежу, встановили там прапор — «... малинову запорізьку фану» [1, с. 162]. У такий спосіб ознаменовувалося не лише взяття самого замку, але й перемога над ворогом у цілому. Щодо поховання козаками загиблих у цій битві побратимів, то, на відміну від дум, у легендах використовується новий ритуал застосування прапора. Якщо в козацьких думах корогву залишали на могилі вбитого, то в легендах лише схиляли в жалобі над померлими. Подібне ж використання корогви згадується і в переказі про загибель і поховання полковника Морозенка. У такий спосіб віддавалася остання шана померлим.

Знаючи про священне значення клейнодів для козацтва, народні митці не могли не згадати про них у думах, що оплакують зруйнування за наказом російської імператриці Катерини II Запорізької Січі. У думах «Гриць» та «Калнаш», усе ще не вірячи в те, що козацької вольниці більше не існує, деякі запорожці намагалися відправити до Петербурга делегацію, щоб упрохати царицю повернути не лише землі, але й забрані клейноди [4, с. 12; 34]. Адже залишившись без своїх головних атрибутів, українське козацтво втрачало пам'ять не лише про власні бойові подвиги, але й про славне минуле своїх попередників. Окремі клейноди все ж таки повернули, але вже новому Чорноморському козацтву, яке в 1860 р. було перейменоване на Кубанське козацьке військо.

Отже, козацький період посідає важливе місце в пісенній творчості українського народу. Оспівуючи спосіб життя, звичаї, героїчну боротьбу козаків, народні творці не оминули своєю увагою і їх священні символи – клейноди, до яких належать булава, бунчук, пернач, печатка, литаври і прапор. Згадки про деякі з них можна знайти в прислів'ях, думах, історичних піснях, легендах і переказах. За допомогою аналогій-прогиставлень, українці звеличували або висміювали різні риси людського характеру: мужність, хоробрість, бойову доблесть, мудре чи бездарне керування козацькою державою. У такий своєрідний спосіб відбувалося естетичне виховання народу.

Прославлення ж історичного минулого — основа героїчних дум, історичних пісень, легенд і переказів, що доносять до читача

славні діяння українського козацтва. Військовим символом мужності лицарів завжди був прапор, який найчастіше і згадується в перелічених фольклорних жанрах. На відміну від усіх інших видів народної творчості, думи та деякі легенди передають не лише функціональне значення, але й кольорову гаму козацьких прапорів. Найчастіше згадуються корогви малинового та червоного кольорів, але існують спогади і про синьо-жовті барви. Однак ця інформація не є підставою для висновків про головні барви козацької вексології. Вона вирізнялася значним різнобарв'ям, яке з невідомих причин не набуло висвітлення у фольклорі.

Крім прапора, в легендах, переказах і думках часто згадується й булава, переважно гетьмана Богдана Хмельницького та його військових побратимів. Народні митці надали їй значення невід'ємного атрибута боротьби проти поневолення українського народу іноземними загарбниками. Тема боротьби козацтва проти різноманітних поневолювачів нашого народу відобразилася не лише у фольклорі, але й у декоративно-прикладному мистецтві, що і буде тематикою подальших розвідок.

Список літератури

1. Герої України в казках та легендах / [редак-укладач О. А. Волосевич]. — Л. : Аверс, 2006. — 360 с.
2. Думи та пісні про Богдана Хмельницького / [упоряд. та примітки М. Г. Марченко]. — К. : Муз. Україна, 1979. — 101 с.
3. Думи. Історико-героїчний цикл / [упоряд. та примітки О. І. Дея]. — К. : Дніпро, 1982. — 159 с. : іл.
4. Исторические песни малороссийского народа с объяснениями В. Антоновича и М. Драгоманова: в 2 т. — Т. 2. — К., 1875. — 167 с.
5. Історія України в народних думках та піснях / [ред. та упоряд. А. Демиденко]. — К. : Веселка, 1993. — 271 с. : іл.
6. Коновалова М. М. Гетьман Мазепа у фольклорі та літературі : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.01.01 «Українська культура» / М. М. Коновалова. — Львів, 2001. — 23 с.
7. Корнев А. Ю. Постаті народних ватажків доби Хмельниччини в семіотичному просторі української пісенної епітики : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 17.00.01 «Теорія та історія культури» / А. Ю. Корнев. — Х., 2005. — 20 с.
8. Лановик М. Б. Українська усна народна творчість / М. Б. Лановик, З. Б. Лановик. — К. : Знання-Прес, 2006. — 591 с.
9. Лукашевич П. Малороссийские и червонорусские народные думы и песни / П. Лукашевич. — СПб., 1836. — 171 с.
10. Однороженко О. А. Козацька територіальна геральдика кінця XVI – XVIII ст. / О. А. Однороженко. — Х. : Мадрид, 2009. — 416 с.
11. Павленко А. «Ой війську йде, короговці мають». Червоний прапор в українських народних думках / А. Павленко // Радянська Україна. — 1989. — 29 липня (№ 174). — С. 2.

12. Перлини української народної пісні / [упоряд. М. М. Гордійчук]. — К. : Муз. Україна, 1989. — 390 с.
13. Рудакова Н. І. Художня трансформація образу козака в українській народній прозі : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.01.07 «Фольклористика» / Н. І. Рудакова. — К., 2008. — 24 с.
14. Савур-могила. Легенди та перекази Нижньої Наддніпрянщини / [упоряд. і авт. приміток В. А. Чабаненко]. — К. : Дніпро, 1990. — 261 с.
15. Сергійчук В. І. Національна символіка України / В. І. Сергійчук. — К. : Веселка, 1992. — 109 с. : іл.
16. Срезневский И. И. Запорожская старина: в 3 ч. / И. И. Срезневский. — Х. : Университетская типография, 1833. — Ч. I. — 1833. — 425 с.
17. Стороженко А. В. Стефан Баторий и Днепровские казаки / А. В. Стороженко. — К. : Типография Г. Л. Фронцкевича, 1904. — 327 с.
18. Українські народні думи та історичні пісні / за ред. М. Т. Рильського. — К. : Вид-во Академії наук Української РСР, 1955. — 658 с.
19. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Уклав М. Номис / [упоряд. приміт. та вступна ст. М. М. Пазяка]. — К. : Либідь, 1993. — 738 с.
20. Українські прислів'я і приказки / [упоряд. Т. М. Панасенко]. — Х. : Фоліо, 2006. — 351 с.
21. Усі крилаті вислови, прислів'я, приказки, загадки / [укладач Н. В. Курганов]. — Х. : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. — 320 с.
22. Щербак Н. Г. Образ Івана Сірка: типологія характеру в народній творчості і художній літературі : автореф. дис...канд. філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / Н. Г. Щербак. — Х., 2008. — 22 с.

Надійшла до редколегії 05.09.2012 р.

УДК 338.48:001.5

Л. Д. БОЖКО

ГЕНЕЗИС ТА ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВОГО ТУРИСТСЬКОГО ДИСКУРСУ

Аналізуються наукові дослідження в галузі туризму, зокрема формування наукових шкіл і виявлення особливостей тематики досліджень окремих напрямів західними вченими.

Ключові слова: туризм, туристичний дискурс, інституціоналізація наукового напрямку, туристські наукові школи.

Анализируются научные исследования в области туризма, в частности формирование научных школ и выявление особенностей тематики исследований отдельных направлений западными учеными.